

Kan vi lita på nyheterna?

Konkurrensen leder till en snedvriden mediebevakning

Aldrig tidigare i historien har tidningar, radio och tv erbjudit mediekonsumenterna ett så intensivt ”nyhetsskval” som i dag. De flesta människor baserar till stor del sin syn på samhället och världen på nyhetsjournalisternas rapporter. Därför är det viktigt att se på denna verksamhet med kritiska ögon. Kan vi lita på nyheterna? Ger de en korrekt bild av vad som händer och sker här hemma och ute i världen?

Min far, som dog 1992, var åren innan han dog en nästan manisk nyhetskonsument. Han lyssnade på radionyheter både på morgonen och på dagen och på kvällen tittade han på nyheter i tv, ofta både från Finland och Sverige. På basen av detta menade han att ”världen är tokigare än någonsin”, ”vårre än än tidigare”. Eftersom han var född 1913 hade han genomlevt två världskrig, och under hans livstid hade det utkämpas massor av andra krig. Ändå var hans intryck, baserat på nyhetsskvalet, att eländet i världen är värre än någonsin.

Han hade förstås alldeles fel. I en mängd avseenden var världen vid den tiden mycket bättre än tidigare. Och i dag är situationen på många sätt ännu bättre. (Självklart finns det också sådant som blivit sämre, till exempel miljön i många länder). Människligheten har gjort stora framsteg under de senaste decennierna. Varför framgår detta inte i nyheterna?

Förklaringen till att min far, på sin ålders höst, fick en alldeles felaktig bild av världens tillstånd är enkel. I västvärlden dominerar nyheterna mycket starkt av negativa händelser såsom krig, terror, mord och andra brott, naturkatastrofer, skandaler och olyckor.

I själva verket finns här en paradox. En av de viktigaste uppgifterna för en fri nyhetsförmedling är att avslöja missförhållanden, att göra medborgarna medvetna om dem. Medierna i västvärlden har aldrig varit så fria som i dag. Men ju friare medierna blivit under de senaste decennierna desto mörkare verkar den bild de ger bli. Det tycks finnas flera missförhållanden än någonsin.

Det bör trots allt betonas att skillnaderna mellan olika tidningar, och olika radio- och tv-kanaler är stora. Det förekommer också

goda nyheter och en stor del av nyheterna är neutrala. Men man kan inte förneka att speciellt de stora nyhetsbyråerna har en stark förkärlek för olyckor, katastrofer och konflikter. Krig och naturkatastrofer tycks vara speciellt eftertraktat nyhetsstoff trots att de ofta är betydelselösa. Långt fler människor dör i trafiken än i alla krig sammanlagt under ett år. Mycket få människor dör i flygkrascher men miljontals i farsoter. De förra kommer alltid över nyhetsröskeln, de senare sällan.

”I dag, i början av 2000-talet pågår inte ett enda krig i Europa. Hur ofta betonas detta i medierna?”

VARFÖR ÄR DET SÅ? De flesta är så vana vid detta att de aldrig funderar över frågan. Det krävs en viss ansträngning för att inse att just det som man är van vid kan vara mycket konstigt och i behov av att förklaras. Men för att inse detta måste man vara en tänkande människa, inte en mediepotatis!

Är det mesta som händer negativt? Självklart är svaret nej. Är då det negativa viktigare än det neutrala och positiva? Återigen är svaret förstås nej. Det positiva kan vara lika viktigt eller enormt mycket viktigare än det negativa. Att det *inte* blir krig är självklart oerhört mycket bättre än att det blir krig. Men det skulle inte falla någon redaktör in att slå upp avsaknaden av krig på paradsidan. Tänk dig rubriker som ”Inga krig i dag”, ”Fred råder överallt”.

I Europa har stammar, kungar, stater, nationer, etniska grupper, religioner och så vidare, fört krig mot varandra i årtusenden. Men i dag i början av 2000-talet pågår inte ett enda krig i Europa. Hur ofta betonas detta i medierna? Men sådant gör man bara inte. I stället söker medierna med ljus och lykta efter någon konflikt med blod och dramatik som man sedan kan blåsa upp till helt orimliga proportioner.

Men allt kan inte skyllas på redaktörerna. Även om de bemödar sig om att också ta upp positiva nyheter får konsumenterna en snedvriden bild därför att de tenderar att komma ihåg de dåliga nyheterna men glömma de goda. Förklaringen till detta är helt enkelt att krig, mord, terror och naturkatastrofer väcker starka känslor. Det som väcker starka känslor tenderar att fastna i minnet. Man glömmer bort det positiva. Därtill kommer att goda nyheter sällan kommer på paradsidan. De lockar inte på samma sätt som ett krig eller ett saftigt mord.

En mer grundläggande orsak är kapitalismen som innebär att medierna skall konkurrera om konsumenternas gunst. Det gäller att locka så många som möjligt att läsa, lyssna, titta. Ju fler konsumenter desto större intäkter från reklam och desto bättre vinst för ägarna. De flesta människor lockas av dramatik. Ett sorgligt men belysande exempel är Irak-kriget 2003. Detta var verkligen ett tv-krig. Hundratals miljoner människor kunde sitta bekvämt hemma i soffan framför

innan sovjetiska medier alls berättade om katastrofen vid Tjernobyl, och till en början sades ingenting om hur omfattande katastrofen var.

Censur är oacceptabel. Vi är medborgare inte underlydande. Vi har rätt att få veta om olyckor, katastrofer och brottslighet speciellt om det direkt berör oss själva. Men det ligger också i vårt intresse att de negativa händelserna inte överdrivs, inte blåses upp till orimliga proportioner.

MAN BÖR INSE att det finns stora skillnader mellan regional och global nyhetsförmedling. Typiskt för regionala medier är att de riktar sig till en liten publik och handlar om det som händer inom ett begränsat område. En analys av innehållet i regionala medier visar att största delen av infon är tämligen neutral. Inom en region är mord och katastrofer så ovanliga att de inte kan fungera som lockbete. Dessutom är den lokala befolkningen huvudsakligen intresserad av sådant som berör den själv och närmiljön. Publiken har goda möjligheter att kontrollera om den bild medierna ger stämmer. Regional nyhetsförmedling ger därför en korrektare bild än global.

Vi kan föreställa oss en stor dagstidning som har ambitionen att hålla sina läsare a jour med ”det viktiga” som händer runtom i världen. Men denna målsättning är omöjlig att fylla därför att även om man kunde ge en rimlig definition av ”det viktiga” så blir mängden material helt oöverskådligt. Världen är så att säga alltför stor för att det skall vara möjligt att överblicka ”allt viktigt” som händer i den. Det finns 6500 miljoner människor, tusentals olika kulturer, nästan 200 stater, tiotusentals multinationella bolag. Därför blir tidningen tvungen att välja. Men också av praktiska, främst ekonomiska skäl, blir man tvungen att välja. Man kan inte ha en reporter i varje stad, inte ens i varje land. Man kan abonnera på nyheter från någon nyhetsbyrå, men denna står inför exakt samma begränsningar.

Världen är alltför stor för att det skall vara möjligt att följa med ens det viktiga som händer. Strängt taget är det ju ingen mening med att ens försöka.

Hans Rosing är pensionerad lektor i vetenskapsfilosofi ikaros@abo.fi

tv:n och förfasa sig. Det ligger tydligen, tyvärr, i den mänskliga naturen att krig är god underhållning.

I DIKTATURER KONTROLLERAS medierna av staten. Redaktörerna får order att endast förmedla goda nyheter (som ofta är förvrängda eller rena lögnar). I sovjetiska medier förekom till exempel inte nyheter om olyckor, katastrofer, korruption, narkotikamissbruk, prostitution och annat negativt. Däremot rapporterade de sovjetiska medierna gärna sådant när det gällde ”den dekadenta” västvärlden och framför allt USA. I själva verket var korruptionen i Sovjet oerhört mycket värre än i USA där fria journalister kunde göra ”scoop” genom att avslöja maktavarnas skumraskaffärer. Det dröjde flera dagar